

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๑
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท
สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ สมปยุตตา ยถาโยคํ ฯลฯ สงคโห นาม นียเต
ข. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งประเภทเวทนา ๓ มาดู ?
๒. ให้แสดงถึงผลธรรมที่ตั้งมั่นได้ในอารมณฺ์ และเจริญขึ้นได้ในอารมณฺ์ โดยอาศัยเหตุ ?
๓. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างกิจและฐาน และจงชี้ให้เห็นว่า ปฏิสนธิฐาน ๑ ฐาน ภวังคฐาน ๖ ฐานนั้น อยู่ที่ไหน ?
๔. ทวารมีเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของทวารนั้น ๆ มาด้วย และคำว่า “ทวาร” แปลว่าอย่างไร ? ให้อธิบายโดยสังเขป.
๕. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้
ปญจวิส ปริตตมहि น จิตตานิ มหคคเต
เอกวิสตี โวหาเร อฏฺฐ นิพพานโคจร ?
ข. อารมณฺ์ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย
๖. จงจำแนกจิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดแน่นอน ๔๓ ดวงนั้นโดยวัตถุรูป ๖ ?
๗. เพราะเหตุใด ปริจเฉทที่ ๗ จึงเรียกว่า สมุจจยสังคหะ และสมุจจยสังคหะนี้มีสังคหะอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง แต่ละหมวดมีธรรมอยู่เท่าไร ? คืออะไรบ้าง ? (ให้บอกเฉพาะหัวข้อ)
๘. ก. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดมาดู ?
ข. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง ?
๙. มักคังคะที่ในมิสสกสังคหะกับ มักคังคะที่ในโพธิปักขิยสังคหะนั้นต่างกันหรือเหมือนกัน ถ้าเห็นว่าเหมือนกันก็แล้วไป ถ้าต่างกันตรงไหน และธรรมส่วนนั้นเป็นกุศล หรืออกุศลให้อธิบาย ?
๑๐. ธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์ต่าง ๆ มีชาติ ชรา พยาธิ มรณะเป็นต้นนั้นคืออะไร ? ถ้าธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์เหล่านี้ไม่มีแล้ว ชาติ ชรา เป็นต้นเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ ? ให้อธิบายยกหลักฐานขึ้นแสดงด้วย

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๑
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท
สอบวันจันทร์ที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. ก. ปริจเฉทที่ ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุใด ?

ข. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

สุขุ ทุกขมุเปกขาติ ติวริชา ตตถ เวทนา

โสมนสสุ โทมนสสุ- มิตติ เกเทน ปญจธา ?

ตอบ ก. ปริจเฉทที่ ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุว่า การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยเรียงรายทั่วไป คือแสดงสงเคราะห์โดยประเภทแห่งเวทนาบ้าง เหตุบ้าง กิจบ้าง ทวารบ้าง อารมณ์บ้าง วัตถุบ้าง เพราะเหตุนี้ ปริจเฉทที่ ๓ จึงเรียกว่า ปกิณณกสังคหะ ฯ

ข. คาถานี้แปลความว่า ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอารัมมณานุวณลักษณะ คือลักษณะแห่งการเสวยอารมณ์แล้ว มีเวทนา ๓ อย่างคือ ๑.สุขเวทนา ๒.ทุกขเวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา ว่าโดยอินทรีย์เภท คือประเภทแห่งอินทรีย์แล้วมีเวทนา ๕ อย่างคือ ๑.สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. โสมนัสเวทนา ๔. โทมนัสเวทนา ๕. อุเบกขาเวทนา

๒. ก. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ? ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่อะไร ?

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี กี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. คำว่าเหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ์และให้เจริญขึ้นได้ ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตะบ้าง ฯ

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี ๗ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่างคือ ๑. ปฏิสนธิกิจ ๒. ภวังคกิจ ๓. อาวัชชนกิจ ๔. ทัสสนกิจ ๕. สวณกิจ ๖. ขายนกิจ ๗. สายนกิจ ๘. มุสนกิจ ๙. สัมปฏิจฉณกิจ ๑๐. สันตிரณกิจ ๑๑. วัฏฐัพพนกิจ ๑๒. ชวนกิจ ๑๓. ตทารัมมณกิจ ๑๔. จุตติกิจ ฯ

๓. วิญญานธาตุ ๗ คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย

ตอบ วิญญานธาตุ ๗ คือ

๑. จักขุวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุวิญญานจิต ๒

๒. โสทวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ โสทวิญญานจิต ๒

๓. ฆานวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานวิญญานจิต ๒

๔. ชิวหาวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาวิญญานจิต ๒

๕. กายวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ กายวิญญานจิต ๒

๖. มโนธาตุ องค์ธรรมได้แก่ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑

๗. มโนวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จิต ๗๖ หรือ ๑๐๘ (เว้นทวิปัญญาวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

๔. ก. คำว่า สังโยชน์ หมายความว่าอย่างไร พร้อมทั้งแสดงวจนัตถะและความหมายด้วย ?

ข. กิเลสโดยพิสดาร ๑,๕๐๐ นั้น คืออะไรบ้าง มีวิธีการนับอย่างไร ?

ตอบ ก. คำว่า สังโยชน์ หมายความว่า ธรรมชาติที่ผูกสัตว์ทั้งหลายไว้ ไม่ให้ออกไปจากวัฏฏทุกขได้ เหมือนหนึ่งเชือกที่ผูกโยงสัตว์หรือวัตถุสิ่งของไว้ไม่ให้หลุดไป ดังแสดงวจนัตถะว่า ส โยเชนติ พนฺธนฺตติ = สโยชนานิ ธรรมเหล่าใด ย่อมผูกสัตว์ทั้งหลายไว้ ฉะนั้น ธรรมเหล่านั้น ชื่อว่าสังโยชน์

ข. วิธีนับนั้นมีดังนี้ คือ อารมณ์ ที่เป็นเหตุให้กิเลส ๑๐ เกิดขึ้นได้นั้น มี ๑๕๐ คือ นามเตปัญญาสะ ได้แก่ นามธรรม ๕๓ นิปผันนรูป ๑๘ ลักษณะรูป ๔ รวมเป็น ๗๕ ในอัมมัตตสันดาน คือ ภายในตัวเรามี ๗๕ ในพหิต

สันดาน คือสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิตที่อยู่ภายนอกตัวเรามี ๗๕ รวมเป็น ๑๕๐ อารมณ์ ๑๕๐ คุณด้วย กิเลส ๑๐ คงเป็น กิเลสพิสดาร ๑,๕๐๐

๕. ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง ? เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร ?

ข. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้า มีชื่อเรียกว่าอะไร ? มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาพร้อมทั้ง ความหมายและองค์ธรรม

ตอบ ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวดคือ

๑. ชันธ์ ๒. อุปาทานกัณฑ์ ๓. आयตนะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ

เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มี ๓๙ (ไม่ต้องนับอุปาทานกัณฑ์โดยเฉพาะ)

ข. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้า มีชื่อเรียกว่าอริยสัจจะมี ๔ อย่างคือ

๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘

๒. สมุทยสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลภ เจตสิก

๓. นิโรธสัจจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน

๔. มรรคสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ มัคคังคะเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔ ฯ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโศติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๑

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ สมปยุตตา ยถาโยคํ ฯลฯ สงคโท นาม นียเต

ข. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งประเภทเวทนา ๓ มาดู ?

ตอบ ก. แปลคาถาดังต่อไปนี้

สภาวะธรรม ๕๓ คือจิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส ว่าโดยลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย เอ
กุปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะ ของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต โดย
ประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจ ทวาร อารมณ์และวัตถุตามสมควร

ข. ความเป็นไปแห่งประเภทเวทนา ๓ มีดังนี้ การเสวยอารมณ์ของสัตว์ทั้งหลายนั้น ย่อมมีอยู่ ๓ อย่างด้วยกัน
คือ

๑. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกสบาย เรียกว่า สุขเวทนา

๒. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกไม่สบาย เรียกว่า ทุกขเวทนา

๓. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกเฉย ๆ ไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ เรียกว่าอุเบกขาเวทนา

๒. ให้แสดงถึงผลธรรมที่ตั้งมั่นได้ในอารมณ์ และเจริญขึ้นได้ในอารมณ์ โดยอาศัยเหตุ ?

ตอบ เหตุที่ทำให้ผลธรรมตั้งมั่นในอารมณ์นั้น คือ เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง เป็นต้น ตลอดจนถึงจิตคิดนึกเรื่องราว
ต่าง ๆ แล้ว อุกุศลจิต หรือกุศลจิต ย่อมเกิดขึ้นและยึดอารมณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นไว้อย่างมั่นคงนี้แหละ คือเป็นผลที่ตั้งมั่น
ในอารมณ์อันเกิดจากเหตุเหล่านั้น

เหตุที่ทำให้ผลธรรมเจริญขึ้นได้นั้นคือ เมื่อจิตที่ยึดเอาอารมณ์ต่าง ๆ นั้น ค่อย ๆ มีกำลังมากขึ้น ๆ หมายความว่า โลภะก็ดี โทสะก็ดี หรือสัทธา เป็นต้น เหล่านี้ก็ดี เมื่อขณะแรกที่เกิดขึ้นนั้น ยังมีกำลังอ่อนอยู่ ยังไม่ทำให้ลุกลง
ไปถึงทุจริต หรือสุจริตได้ แต่เมื่อกำลังมากขึ้นแล้ว ย่อมสามารถทำให้ผู้นั้นกระทำความทุจริต หรือสุจริต ในบรรดาทุจริต
๑๐ หรือสุจริต ๑๐ นั้นลงไปได้ นี่แหละเป็นผลที่เจริญขึ้นด้วยอาศัยเหตุเหล่านั้น

๓. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างกิจและฐาน และจงชี้ให้เห็นว่า ปฏิสนธิฐาน ๑ ฐาน ภวังคฐาน ๖ ฐานนั้น อยู่ที่
ไหน ?

ตอบ ความแตกต่างกันระหว่างกิจและฐานมีดังนี้คือ หน้าที่ของจิตเจตสิก มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น ชื่อว่ากิจ สถานที่
ทำงานของจิตเจตสิกทั้งหลาย กล่าวคือ เมื่อดวงที่ ๑ ดับลง และในระหว่างดวงที่ ๓ ยังไม่เกิดขึ้น มีเวลาชั่ว ๑ ขณะ
ใหญ่ของจิต ซึ่งเป็นเวลาสำหรับดวงที่ ๒ จะเกิดขึ้นได้ และทำหน้าที่ของปฏิสนธิกิจเป็นต้น ในระหว่างนี้แหละชื่อว่าฐาน
ถ้าจะอุปมาแล้ว การงานของคนทั้งหลายเหมือนกับกิจ สำนักงานต่าง ๆ เหมือนกับฐาน

ปฏิสนธิฐานมี ๑ คือ ระหว่างจุติจิตกับภวังคจิต

ภวังคฐานมี ๖ คือ ระหว่างปฏิสนธิจิต กับอาวัชชนจิต ตทารัมมณจิต กับ อาวัชชนจิต, ชวนจิต กับ อา
วัชชนจิต, โภจภูตจิต กับ อาวัชชนจิต, ตทารัมมณจิต กับ จุติจิต, ชวนจิต กับจุติจิต ฯ

๔. ทวารมีเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? ให้อธิบายองค์ธรรมของทวารนั้น ๆ มาด้วย และคำว่า “ทวาร” แปลว่าอย่างไร ? ให้
อธิบายโดยสังเขป.

ตอบ ทวารมี ๖ พร้อมทั้งองค์ธรรมดังนี้

๑. จักขุทวาร องค์ธรรมได้แก่จักขุปสาท

- ๒. โสตทวาร องค์ธรรมได้แก่โสตปสาท
- ๓. ฆานทวาร องค์ธรรมได้แก่ฆานปสาท
- ๔. ชิวหาทวาร องค์ธรรมได้แก่ชิวหาปสาท
- ๕. กายทวาร องค์ธรรมได้แก่กายปสาท
- ๖. มโนทวาร องค์ธรรมได้แก่ภวังคจิต ๑๙

คำว่าทวาร แปลว่า ประตู สำหรับเป็นที่เข้าออกของคนทั้งหลาย จักขุปสาทเป็นต้นชื่อว่าทวารเพราะเหมือนหนึ่งประตูเป็นที่เข้าออกของวิถิจิตทั้งหลาย ธรรมดาสัตว์ทั้งหลาย ถ้าไม่มีปสาทรูปทั้ง ๕ และภวังคจิตแล้ว วิถิจิตก็เกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อวิถิจิตเกิดขึ้นไม่ได้แล้ว ก็เป็นอันว่าการทำ การพูด การคิดที่ดีก็ทำตามไม่ดีก็ทำตาม ก็มีไม่ได้เช่นเดียวกัน

๕. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปรีตมहि ณ จิตตานิ มหคฺคเต

เอกวิสติ โวหาเรณฺฐ นิพพานโคจร ?

ข. อารมณ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย

ตอบ ก. คาถานี้แปลว่า

จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตິณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หลีตูปาทจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญาณัญจนายตนมานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตนมานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ ที่เป็นมหัคคตะอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญญาจิต ๒) อากาสนัญจนายตนมานจิต ๓ อากิญจัญจนายตนมานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ ที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ ที่เป็นนิพพานอย่างเดียว

ข. อารมณ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมี ๔ ประเภทคือ

- ๑. กามอารมณ องค์ธรรมได้แก่ กามจิต ๕๔ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
- ๒. มหัคคตอารมณ องค์ธรรมได้แก่ มหัคคตจิต ๒๗ เจตสิก ๓๕
- ๓. โลกุตตรอารมณ องค์ธรรมได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน
- ๔. บัญญัติอารมณ องค์ธรรมได้แก่ สัททบัญญัติ อตถบัญญัติ ฯ

๖. จงจำแนกจิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดแน่นอน ๔๓ ดวงนั้นโดยวัตถุรูป ๖ ?

ตอบ จำแนกจิต ๔๓ ดวง ที่อาศัยวัตถุรูปเกิดแน่นอนโดยวัตถุรูป ๖ ดังนี้คือ

- ๑. จักขุวิญญาณจิต ๒ อาศัยจักขุวัตถุเกิด
- ๒. โสตวิญาณจิต ๒ อาศัยโสตวัตถุเกิด
- ๓. ฆานวิญาณจิต ๒ อาศัยฆานวัตถุเกิด
- ๔. ชิวหาวิญาณจิต ๒ อาศัยชิวหาวัตถุเกิด
- ๕. กายวิญาณจิต ๒ อาศัยกายวัตถุเกิด
- ๖. มโนธาตุ ๓ โทสมูลจิต ๒ ตทารัมมณจิต ๑๑ หลีตูปาทจิต ๑ รูปาวจรจิต ๑๕ โสตาปัตติมรรคจิต ๑ รวม ๓๓ ดวงนี้ อาศัยหทยวัตถุเกิด ฯ

๗. เพราะเหตุใด ปริจเฉทที่ ๗ จึงเรียกว่า สมุจจยสังคหะ และสมุจจยสังคหะนี้มีสังคหะอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง แต่ละหมวดมีธรรมอยู่เท่าไร ? คืออะไรบ้าง ? (ให้บอกเฉพาะหัวข้อ)

ตอบ เพราะเหตุว่า ในปริจเฉทที่ ๗ นี้ พระอนุรุทธาจารย์แสดงการรวบรวมธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้ จึงเรียกว่า สมุจจยสังคหะ

และในสมุจจยสังคหะนี้มีสังคหะอยู่ ๔ หมวด คือ

- ๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว

๒. มิสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากต ทั้ง ๓ ปนกัน

๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกัน

ในอกุศลสังคหะมีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ ๑.อาสวะ ๒.โอฆะ ๓.โยคะ ๔.คันถะ ๕. อุปาทาน ๖.นิวรณ์ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส

ในมิสกสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวดคือ ๑.เหตุ ๒. ฌานังคะ ๓.มัคคังคะ ๔. อินทรีย์ ๕.พละ ๖.อธิบดี ๗. อาหาร

ในโพธิปักขิยสังคหะมีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ ๑.สติปัฏฐาน ๒.สัมมปปธาน ๓.อิทธิบาท ๔.อินทรีย์ ๕.พละ ๖.โพชฌงค์ ๗.มัคคังคะ

ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ ๑. ชันธ ๒.อุปาทานักขันธ ๓.อายตนะ ๔.ธาตุ ๕.สังขะ

๘. ก. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดมาดู ?

ข. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง ?

ตอบ ก. แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดดังนี้คือ

เหตุ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้วมี ๖

ฌานังคะ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๕

มัคคังคะ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้วมี ๙

อินทรีย์ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๑๖

พละ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้วมี ๙

อธิบดี เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้วมี ๔

อาหาร เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้วมี ๔ เหมือนกัน

นักศึกษาทั้งหลาย ฟังทราบการแสดงมิสกสังคหะที่มีกุศลเป็นต้นปะปนกันโดยมี ๗ หมวดดังนี้

ข. การนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ นั้นมีดังนี้ คือ

๑. กพฬิการาหาร นำมาซึ่งอาหารขสุทธัญญูกกลาป ให้เกิดในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย

๒. ผัสสาหาร นำมาซึ่งเวทนา คือ การเสวยอารมณ์เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง เฉย ๆ บ้าง

๓. มโนสัณฺเญตนาหาร นำมาซึ่งปฏิสนธิวิญญาน คือการเกิดเป็นมนุษย์เทวดา พรหม อบายสัตว์ และปวัตติวิญญาน คือการเห็น การได้ยิน เป็นต้น

๔. วิญญานาหาร นำมาซึ่งเจตสิกและกัมมรูป

๙. มัคคังคะที่ในมิสกสังคหะกับ มัคคังคะที่ในโพธิปักขิยสังคหะนั้นต่างกันหรือเหมือนกัน ถ้าเห็นว่าเหมือนกันก็แล้วไป ถ้าต่างกันตรงไหน และธรรมส่วนนั้นเป็นกุศล หรืออกุศลให้อธิบาย ?

ตอบ ต่างกัน มัคคังคะที่ในมิสกสังคหะนั้น เป็นเหตุให้ถึงสุคติภูมิ ทุกคติภูมิ และพระนิพพาน เป็นได้ทั้งกุศลและอกุศล กล่าวคือตั้งแต่ข้อที่ ๑-๘ เป็นเหตุให้ถึงสุคติภูมิและพระนิพพานเป็นกุศล ส่วนข้อที่ ๙-๑๒ เป็นเหตุให้ถึงทุกคติภูมิเป็นอกุศล

ส่วนมัคคังคะที่ในโพธิปักขิยสังคหะนั้น เป็นองค์ตรัสรู้มุ่งตรงต่อมรรค ผล นิพพานโดยตรงและเป็นกุศลโดยส่วนเดียว

๑๐. ธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์ต่าง ๆ มีชาติ ชรา พยาธิ มรณะเป็นต้นนั้นคืออะไร ? ถ้าธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์เหล่านี้ไม่มีแล้ว ชาติ ชรา เป็นต้นเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ ? ให้อธิบายยกหลักฐานขึ้นแสดงด้วย

ตอบ ธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์ต่าง ๆ มีชาติ ชรา พยาธิ มรณะ เป็นต้นนั้น ได้แก่ ชันธ ๕ คือ รูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญานขันธ ถ้าธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์เหล่านี้ไม่มีแล้ว ชาติ ชรา เป็นต้นเหล่านี้ก็เกิดขึ้นไม่ได้

อธิบายว่า ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ เหล่านี้ เป็นอาการเป็นไปของขันธ ๕ หาใช้ว่ามีขึ้นเฉพาะไม่ กล่าวคือ การเกิดขึ้นของขันธ ๕ เรียกว่าชาติ การสืบทอดของขันธ ๕ โดยการเจริญเติบโตขึ้นและแก่ลง เรียกว่า ชรา การ เจ็บป่วยของรูปเรียกว่า พยาธิ การดับไปของขันธ ๕ ในภพหนึ่ง ๆ เรียกว่า มรณะ ดังมีวจนัตถะแสดงว่า อนนทุกฺเขหิ ขชฺชนตฺติ = ขนฺธา ธรรมทั้งหลายที่ถูกทุกข์ต่าง ๆ เคี้ยวกิน ฉะนั้น ชื่อว่าขันธ หมายถึงขันธ ๕ นี้ เป็นที่เกิดแห่งชาติ ชรา พยาธิ มรณะ เป็นต้น ถ้าไม่มีขันธ ๕ แล้ว ทุกข์ต่าง ๆ เหล่านี้ก็เกิดขึ้นไม่ได้ ฯ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย